

MAMLAKATIMIZ IQTISODIYOTIGA XORIJIY INVESTITSİYALAR JALB QILISH HOLATI TAHLILI

Shavkatov Behruz Rustam o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Kechki ta'lim va magistratura fakulteti 1-kurs magistranti

E-mail: shavkatovbehruz02@gmail.com

ORCID: 0009-0007-0780-5724

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasining xalqaro investitsion pozitsiyasining tahlilini taqdim etadi. Maqola mamlakatning global iqtisodiyotdagi o'rnini va xalqaro investitsiya oqimlarini o'rganishga qaratilgan. Tahlil, asosan, O'zbekistonning to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) va boshqa investitsion vositalar bo'yicha pozitsiyalarini o'rganish orqali amalga oshiriladi. Xalqaro investitsion pozitsiya (XIP) mamlakatning xorijiy qarzlari, aktivlari va boshqa moliyaviy resurslari bilan bog'liq bo'lib, u davlatning iqtisodiy barqarorligi va xalqaro bozorlar bilan integratsiyasi haqida muhim ma'lumot beradi. Shuningdek, mamlakatning xalqaro investitsion pozitsiyasini mustahkamlash va yangi imkoniyatlarni yaratish uchun amalga oshirilishi lozim bo'lgan siyosat va strategiyalar ham muhokama qilinadi. Maqola, O'zbekistonning iqtisodiy o'sishini ta'minlash, investitsiya jozibadorligini oshirish va xalqaro iqtisodiy raqobatbardoshligini mustahkamlashga qaratilgan yo'nalishlar bo'yicha takliflarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: xalqaro investitsiya pozitsiyasi, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, valyuta riski, xalqaro moliya oqimi, global iqtisodiyot, soliq imtiyozlari.

Abstract: This article presents an analysis of the international investment position of the Republic of Uzbekistan. The study focuses on examining the country's position in the global economy and international investment flows. The analysis is primarily based on an assessment of Uzbekistan's positions in foreign direct investment (FDI) and other investment instruments. The international investment position (IIP) reflects a country's external assets, liabilities, and other financial resources, providing important information about its economic stability and integration into international markets. The article also discusses policies and strategies that should be implemented to strengthen the country's international investment position and create new investment opportunities. Furthermore, it provides recommendations aimed at ensuring Uzbekistan's economic growth, enhancing investment attractiveness, and strengthening the country's international economic competitiveness.

Keywords: international investment position, foreign direct investment, currency risk, international financial flows, global economy, tax incentives.

Абстрактный: В статье представлен анализ международной инвестиционной позиции Республики Узбекистан. Исследование направлено на изучение положения страны в мировой экономике и международных инвестиционных потоков. Анализ проводится преимущественно посредством изучения позиций Узбекистана по прямым иностранным инвестициям (ПИИ) и другим инвестиционным инструментам. Международная инвестиционная позиция (МИП) отражает состояние внешних активов, обязательств и других финансовых ресурсов страны и предоставляет важную информацию об экономической устойчивости государства и степени его интеграции в международные рынки. Кроме того, рассматриваются меры политики и стратегии, необходимые для укрепления международной инвестиционной позиции страны и создания новых инвестиционных возможностей. В статье представлены предложения, направленные на обеспечение экономического роста Узбекистана, повышение инвестиционной привлекательности и укрепление международной экономической конкурентоспособности страны.

Ключевые слова: международная инвестиционная позиция, прямые иностранные инвестиции, валютный риск, международные финансовые потоки, мировая экономика, налоговые льготы.

Kirish (Введение/Introduction).

Mamlakatning xalqaro investitsion pozitsiyasi (XIP) bugungi kunda global iqtisodiyotda va moliya tizimida muhim ahamiyatga ega. XIP mamlakatning xorijiy qarzlari, aktivlari va boshqa moliyaviy resurslarining yig'indisini anglatadi va u mamlakatning iqtisodiy barqarorligi, xalqaro savdo aloqalari va investitsion salohiyatini baholashda asosiy ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-apreldagi "To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb etilishini rag'batlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-4434-son Farmonida quyidagilar keltirib o'tilgan: "Yuridik shaxslarga O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori bilan belgilanadigan muddatga kiritilgan to'g'ridan-to'g'ri xususiy chet el investitsiyalari hajmiga qarab, yer solig'i, mol-mulk solig'i va suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni to'lashdan ozod etish tarzidagi soliq imtiyozlari beriladi. To'g'ridan-to'g'ri xususiy chet el investitsiyalari ishtirokidagi korxona soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa soliq imtiyozlardan foydalanishga haqli [1]. Bu qonun orqali xorijiy investorlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish bo'yicha keng ko'lamdagi imtiyozlar, afzalliklar va kafolatlar tizimi belgilandi. Sof xalqaro investitsion pozitsiya (ya'ni,

tashqi aktivlar va majburiyatlar o'rtasidagi farq) ko'rsatkichi mamlakatning iqtisodiy barqarorligi uchun juda muhimdir va kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan iqtisodiy muammolarga ishora qilishi mumkin. Masalan, so'zsiz o'sib borayotgan manfiy sof xalqaro investitsion pozitsiya mamlakatda tashqi qarzni ko'paytirish va uni xizmat qilish (ya'ni, qaytarish) bo'yicha muammolar yuzaga kelishi ehtimoli borligidan dalolat beradi. Aksincha, ijobiy MIP esa mamlakat rezidentlari o'z mablag'larini boshqa davlatlar iqtisodiyotiga kiritib, daromad olish ehtimoli yuqoriligini ko'rsatadi [2].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Xorijiy investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyotiga jalb qilish iqtisodiy o'sish, ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish va xalqaro iqtisodiy integratsiyani kuchaytirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. O'zbekistonda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni rag'batlantirishga qaratilgan davlat siyosatining huquqiy asoslari Prezidentning PF-4434-sonli Farmonida belgilangan bo'lib, unda xorijiy investorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish va investitsiya faoliyatini rag'batlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan [1].

Matorina xalqaro investitsion pozitsiyani mamlakatning tashqi aktivlari va majburiyatlari o'rtasidagi nisbatni ifodalovchi muhim makroiqtisodiy ko'rsatkich sifatida baholab, uning o'zgarishini investitsiya oqimlari va tashqi moliyaviy munosabatlar bilan bog'laydi [2]. Bartram, Burns va Helwege xorijiy investitsiyalar jarayonida valyuta riskining ahamiyatini tadqiq etib, xorijiy valyutadagi majburiyat va aktivlarni xedjirlash investitsiya samaradorligini ta'minlashda muhim ekanligini ko'rsatgan [3].

Razin va Sadka xalqaro kapital harakatlarini mehnat, kapital va moliyaviy resurslarning mamlakatlar o'rtasidagi taqsimlanishi nuqtayi nazaridan tadqiq etib, xalqaro investitsiya oqimlarining iqtisodiy rivojlanishdagi rolini asoslagan [4]. OECD tadqiqotlarida O'zbekistonda amalga oshirilgan iqtisodiy va investitsiya siyosatidagi islohotlar xorijiy investorlar qiziqishini oshirgani, biroq investitsiyalarni tarmoqlar va manbalar bo'yicha yanada diversifikatsiya qilish zarurligi ta'kidlangan [5].

O'zbekistonning investitsiya muhiti bo'yicha AQSh Davlat departamenti hisobotida mamlakatda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri ekanligi, ayniqsa energetika, tog'-kon sanoati, infratuzilma va eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish sohalari investorlar uchun muhim yo'nalish bo'lib qolayotgani qayd etilgan [6].

Jahon bankining ma'lumotlar bazasida O'zbekiston bo'yicha to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning sof oqimi YaIMga nisbatan alohida ko'rsatkich sifatida yuritilib, mazkur indikator mamlakatning xalqaro kapital oqimlarini jalb qilish darajasini baholashda muhim mezon hisoblanadi [7].

UNCTAD ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonga FDI oqimlari so'nggi yillarda o'sish tendensiyasini namoyon etib, 2024-yilda mamlakatga kirib kelgan FDI hajmi 2,836 mlrd AQSh dollarini tashkil etgan [8]. Bu holat mamlakatda investitsiya muhitini yaxshilash va iqtisodiy liberallashtirish jarayonlari xorijiy kapitalni jalb qilish imkoniyatlarini kengaytirayotganini ko'rsatadi.

O'zbekistonning investitsiya siyosatini rivojlantirish bo'yicha OECDning "Roadmap for Sustainable Investment Policy Reforms" tadqiqotida investitsiya muhitini yanada takomillashtirish, huquqiy aniqlikni kuchaytirish, investitsiyalarni diversifikatsiya qilish va xorijiy kapitalning iqtisodiyotga rivojlantiruvchi ta'sirini oshirish zarurligi ta'kidlangan [9].

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda qulay investitsiya muhiti, huquqiy kafolatlar, makroiqtisodiy barqarorlik, valyuta risklarini boshqarish, soliq va boshqa imtiyozlar hamda investitsiya oqimlarini diversifikatsiya qilish muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Shu sababli O'zbekiston sharoitida xorijiy investitsiyalar hajmini oshirish bilan bir qatorda, ularning yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan, eksport salohiyatini kengaytiradigan va texnologik rivojlanishni ta'minlaydigan tarmoqlarga yo'naltirilishini kuchaytirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

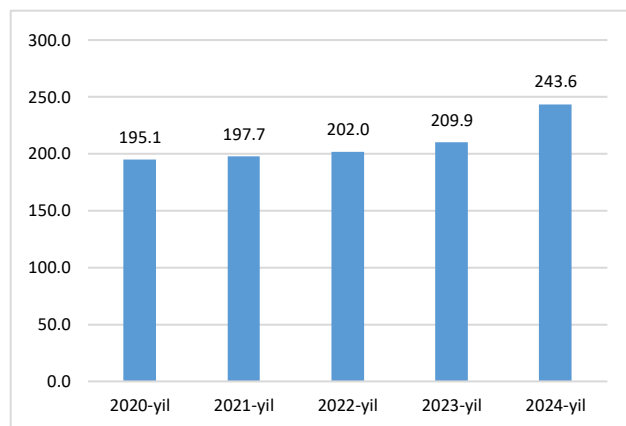
Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Методы /Methods).

Tadqiqotda O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish holati va uning dinamikasi tahlil qilindi. Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Milliy statistika qo'mitasi, Jahon banki, UNCTAD va OECD ma'lumotlari tashkil etdi. Tahlil jarayonida statistik, dinamik qatorlar, taqqoslash, guruhlash va iqtisodiy tahlil usullaridan foydalanildi. Xorijiy investitsiyalar hajmining yillar bo'yicha o'zgarishi, YaIMdagi ulushi hamda investitsiya oqimlarining tarkibiy xususiyatlari baholandi. Shuningdek, investitsiya muhitiga ta'sir etuvchi makroiqtisodiy va institutsional omillar tahlil qilinib, xorijiy kapitalni jalb qilish samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Tahlil va natijalarlar (Анализ и результаты/Analysis and results).

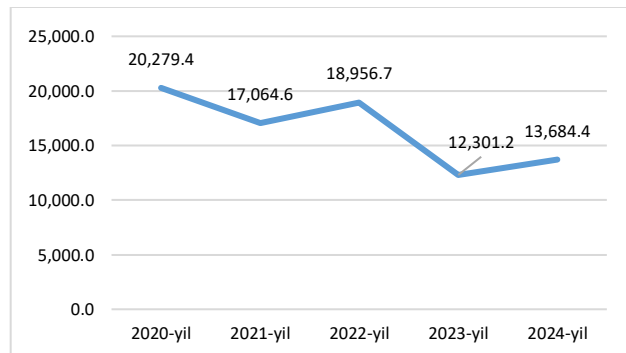
Xalqaro investitsiya pozitsiyasi (XIP) — bu mamlakatning xalqaro moliyaviy aloqalari va investitsiyalari haqida ma'lumot beruvchi statistik ko'rsatkichdir. XIP mamlakatning chet elga qilgan investitsiyalari va o'ziga kiritilgan xorijiy investitsiyalari o'rtasidagi farqni o'lchaydi. XIP, shuningdek, xalqaro investitsiya oqimlarining davlatning iqtisodiy holatiga ta'sirini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Quyidagi rasmda

O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining ma'lumotlariga asosan 2020-2024 yillardagi O'zbekiston Respublikasiga kiritilgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning dinamikasi tahlili keltirilgan:

1-rasm. O'zbekiston Respublikasining 2020-2024 yillardagi to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning dinamikasi tahlili (mln. dollar) [5].

1-rasmdan ko'rinib turibdiki 2024-yilda to'g'ridan to'g'ri investitsiyalarning hajmi 243 mln 600 ming AQSH dollarini tashkil qilgan. Bu ko'rsatkich 2020-yilda 195 mln 100 ming AQSH dollarini tashkil qilgan edi. Ya'ni o'tgan 5 yil mobaynida to'g'ridan to'g'ri investitsiyalarning hajmi 124,9 % oshganini ko'rishimiz mumkin. Bundan tashqari ushbu investitsiyalar o'zgarishida o'sish tendensiyasi kuzatilgan. 2023-yilga nisbatan esa 116% ga o'sganini ko'rishimiz mumkin.

2-rasm. O'zbekiston Respublikasining 2020-2024-yillardagi sof xalqaro investitsiya mavqe'i dinamikasi tahlili (mln. dollar) [5].

2-rasmdan ko'rinib turibdiki, 2024-yilda mamlakatimizning sof xalqaro investitsiya mavqe'i hajmi 13 mlrd 684 mln 400 ming AQSH dollarini tashkil qilmoqda. Bu ko'rsatkich 2020-yilda 20 mlrd 279 mln 400 ming AQSH dollarini tashkil qilgan. Ushbu davr oralig'ida 2021-yil va 2023-yillarda kamayish kuzatilgan. Ushbu ko'rsatkich 2020-yilda nisbatan 32,5 % ga kamayganini ko'rishimiz mumkin. 2023-yilga nisbatan esa 111,2 % ga oshganini ko'rishimiz mumkin. Ya'ni ushbu ko'rsatkichning pasayishiga asosiy sabab sifatida tashqi qarzlarni ko'payishini, mamlakatning moliyaviy majburiyatlari ortishini hamda xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning kamayishi iqtisodiy o'sishning sustlashish kabi jarayonlar keltirilgan.

Tahlil natijalari O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish jarayonida umumiy o'sish tendensiyasi shakllanganligini ko'rsatadi. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmining 2020–2024-yillarda oshib borishi mamlakatda investitsiya muhitini yaxshilash, iqtisodiyotni liberallashtirish, xususiylashtirish jarayonlarini jadallashtirish va xorijiy investorlar uchun yaratilayotgan imkoniyatlarning kengayishi bilan izohlanadi. Ayniqsa, energetika, sanoat, transport, qurilish va xizmatlar sohalari xorijiy kapital ishtirokining kengayishi investitsiya oqimlarining o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Shu bilan birga, xorijiy investitsiyalar hajmining o'sishi mamlakatning xalqaro investitsiya mavqeiga ham bevosita ta'sir

ko'rsatadi. XIPning manfiy yoki pasayuvchi dinamikaga ega bo'lishi mamlakatning tashqi majburiyatlari va xorijiy kapitalga bo'lgan ehtiyojini oshirishi mumkin. Shu sababli investitsiyalar hajmini oshirish bilan bir qatorda, ularning iqtisodiyotga ta'sirini va foydalanish samaradorligini baholash muhim hisoblanadi.

Xorijiy investitsiyalarning iqtisodiyotga kirib kelishi nafaqat moliyaviy resurslar hajmini oshiradi, balki zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, yangi ish o'rinlarini yaratish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va eksport salohiyatini kengaytirish imkonini beradi. Biroq investitsiya oqimlarining ayrim tarmoqlar yoki mamlakatlarga haddan tashqari bog'lanib qolishi valyuta, tashqi qarz va investitsiya risklarini kuchaytirishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, O'zbekiston uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish siyosatida ularning miqdoridan ko'ra sifati va iqtisodiyotga qo'shayotgan qo'shilgan qiymati muhim ahamiyat kasb etadi. Yuqori texnologiyali ishlab chiqarish, qayta ishlash sanoati, yashil energetika, raqamli iqtisodiyot va eksportga yo'naltirilgan loyihalarga investitsiyalarni jalb qilish mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashi mumkin.

Bundan tashqari, xalqaro investitsiya pozitsiyasini yaxshilash uchun xorijiy investitsiyalar bilan bir qatorda milliy kapitalning tashqi bozorlardagi ishtirokini ham kengaytirish zarur. Buning uchun mahalliy korxonalarning xalqaro bozorlarga chiqishini qo'llab-quvvatlash, investitsiya loyihalarining samaradorligini oshirish va kapital oqimlarini diversifikatsiya qilish muhim hisoblanadi.

Umuman olganda, 2020–2024-yillar ma'lumotlari O'zbekistonning xorijiy kapitalni jalb qilish imkoniyatlari kengayib borayotganini ko'rsatadi. Kelgusida investitsiya siyosatining asosiy yo'nalishi xorijiy investitsiyalar hajmini yanada oshirish bilan birga, ularni iqtisodiy o'sishning yuqori samarali va innovatsion yo'nalishlariga yo'naltirishdan iborat bo'lishi lozim. Bu esa mamlakatning xalqaro investitsiya pozitsiyasini mustahkamlash, iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar (Выводы и предложения/Conclusion).

O'zbekiston Respublikasining xalqaro investitsiya pozitsiyasi hozirgi kunda ijobiy o'sish tendentsiyasiga ega. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy

investitsiyalarni jalb qilishda muvaffaqiyatlar mavjud, lekin hali ham investorlarni jalb qilishda bir qator muammolarni hal qilish zarur. Mamlakatda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar va siyosiy barqarorlikning kuchayishi, investorlar uchun yanada qulay sharoitlar yaratish, shuningdek, xorijga chiqayotgan investitsiyalarni ko'paytirish, XIPni yanada yaxshilash imkonini beradi. Biroq, tashqi qarzlarining oshishi, valyuta kursining o'zgarishi va global inqirozlar kabi omillar XIPni va mamlakatning iqtisodiy holatini yanada yaxshilash uchun ehtiyotkorlikni talab etadi. O'zbekistonning investitsiya salohiyatini yanada oshirish uchun iqtisodiy islohotlar davom etishi va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash zarur.

Ushbu xulosalar tahlil qilingan holatda mamlakatimizning xalqaro investitsiya pozitsiyasini yaxshilash bo'yicha quyidagi takliflar berildi:

1. Tashqi qarzlarini optimallashtirish: Tashqi qarzlar hajmini qisqartirish va qarzning barqaror darajasini ta'minlash orqali mamlakatning sof xalqaro investitsiya pozitsiyasini yaxshilash. Shuningdek, xorijiy qarzlarini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.

2. Innovatsion startaplarni qo'llab-quvvatlash: Yosh tadbirkorlar va innovatsion startaplar uchun moliyaviy va texnik yordam ko'rsatish, ular uchun qulay muhit yaratish.

3. Transport va logistika tizimini takomillashtirish: Xalqaro investitsiyalarni jalb qilish uchun xalqaro savdo va logistika sohasini rivojlantirish zarur. Mamlakatda transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish va tranzit yo'llarini samarali boshqarish kerak.

O'zbekistonning xalqaro investitsiya pozitsiyasini yaxshilash uchun amalga oshirilishi kerak bo'lgan chora-tadbirlar mamlakatning iqtisodiy va siyosiy barqarorligini ta'minlash, investitsion muhitni modernizatsiya qilish, tashqi qarzlarini boshqarish, va xorijiy investorlar uchun qulay sharoitlar yaratishga qaratilgan bo'lishi kerak. Bu takliflar nafaqat sof investitsiya pozitsiyasining yaxshilanishiga yordam beradi, balki O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy aloqalarini kengaytiradi va mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы/ References):

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb etilishini rag'batlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 10.04.2012 yildagi PF-4434-sonli Farmoni.
2. Моторина О. Улучшение международной инвестиционной позиции Беларуси: как понимать? // Банковский Вестник. Минск, 2023.
3. Bartram S. M., Burns N., Helwege J. Foreign Currency Exposure and Hedging: Evidence from Foreign Acquisitions // Quarterly Journal of Finance. Singapore, 2013.
4. Razin A., Sadka E. Labor, Capital, and Finance: International Flows. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
5. OECD. Roadmap for Sustainable Investment Policy Reforms in Uzbekistan. Paris: OECD Publishing, 2025. OECD
6. U.S. Department of State. 2024 Investment Climate Statements: Uzbekistan. Washington, DC, 2024. 2021-2025
7. World Bank. Foreign direct investment, net inflows (% of GDP) – Uzbekistan. World Development Indicators. World Bank Open Data
8. UNCTAD. World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy. Geneva: United Nations, 2025. unctad.org
9. OECD. Roadmap for Sustainable Investment Policy Reforms in Uzbekistan: Assessment and Recommendations. Paris: OECD, 2025.